

УДК 346.9

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.32.149576>

Т. В. Степанова, докт. юрид. наук, професор
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра адміністративного та господарського права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ КОДЕКСУ УКРАЇНИ З ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА ВИМОГАМ ДО КОДИФІКАЦІЇ ТА СТАНУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано питання відповідності Кодексу України з процедур банкрутства, прийнятого Верховною Радою України 18.10.2018 р., вимогам до кодифікації і стану економіки України. Проаналізовано підстави й аргументовано визнання конкурсного права підгалуззю господарського процесуального права. Обґрунтовано доцільність кодифікації конкурсного права. Проаналізовано низку дискусійних новел (наприклад, виключення мінімальних обов'язкових умов для відкриття справи про банкрутство, впровадження процедури банкрутства фізичної особи). Запропоновано здійснити апробацію новел Кодексу в модельному суді.

Ключові слова: конкурсне право, банкрутство, відновлення платоспроможності, кодифікація, Кодекс України з процедур банкрутства.

Постановка проблеми. 18.10.2018 р. Верховна Рада України прийняла у другому читанні Кодекс України з процедур банкрутства [1] (далі – Кодекс). І хоча на даний час він не є підписаним Президентом України, проте є велика вірогідність, що він буде прийнятий та набере чинності найближчим часом.

У зв'язку з цим у правових колах виникла дискусія щодо необхідності прийняття даного документу, яка фактично проходить за двома напрямками. Так, деякі дослідники висловлюються проти прийняття Кодексу України з процедур банкрутства, оскільки відносини з відновлення платоспроможності, на їх думку, не є великою самостійною групою однорідних відносин. Інші дослідники зауважують, що деякі положення нового Кодексу не є обґрунтованими, тому Кодекс не може бути прийнято у запропонованій Верховній Раді редакції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження щодо кодифікації та правил юридичної техніки здійснювалися такими вченими, як: С. С. Алексєєв, К. Г. Волинка, Р. М. Дуднік, Л. І. Заморська, Д. А. Керімов, В. М. Корельський, В. О. Котюк, Н. М. Крестовська, Г. П. Курдюк, Т. Є. Мураховська, Ю. М. Оборотов, Д. Є. Петров, О. Ф. Скакун, І. О. Ющик та інші.

Однак дотепер на законодавчому рівні не піднімалася проблема визнання відносин з неплатоспроможності самостійною групою правовідносин, хоча існування з 1992 р. поряд з Арбітражним (Господарським) процесуальним кодексом України також Закону «Про банкрутство» (з 01.01.2000 р. назву змінено на «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [2]) опосередковано визнавало відокремленість таких відносин, а в наукових ко-

лах на вказане звертали увагу у своїх дослідженнях В. В. Джунь, П. Д. Пригуза, М. В. Телюкіна, Г. Ф. Шершеневич. Вказане актуалізує питання дослідження Кодексу України з процедур банкрутства під вказаними вище кутами.

З урахуванням зазначеного, **метою написання статті** є визначення відповідності Кодексу України з процедур банкрутства (законопроекта № 8060 від 26.02.2018 р., прийнятого 18.10.2018 р. Верховною Радою України у другому читанні) вимогам до кодифікації та стану (реаліям) економіки України.

Виклад основного матеріалу. По-перше, необхідно визначитися щодо визнання конкурсного права окремою галуззю, підгалуззю або інститутом господарського процесуального права.

У науковій літературі визначають галузь права як:

- автономну в системі права сукупність правових норм та інститутів, якими регулюються однорідні суспільні відносини;
- елемент системи права, що представляє собою зв'язану єдиними принципами і функціями сукупність правових норм, які з використанням властивих їм специфічних юридичних способів і засобів регулюють певну широку сферу однорідних суспільних відносин властивим їй методом правового впливу [3, с. 7-8];
- систему правових норм, інститутів права, що регулюють певну сферу суспільних відносин у межах конкретного предмета і метода правового регулювання з урахуванням принципів, завдань і мети такого регулювання [4, с. 70];
- найбільш великий відносно відокремлений підрозділ системи права, який включає в себе правові норми, що регулюють визначену, якісно відмежовану сферу суспільних відносин, і зазвичай потребує специфічних засобів правового регулювання [5, с. 464].

З урахуванням вказаного, деякі дослідники наполягають на необхідності відокремлення конкурсного права як самостійної галузі права. Зокрема, Т. Д. Стасюк, обґрунтовуючи вказану позицію, визначила сім ознак конкурсного права як галузі права:

1) значний нормативний обсяг (норми про відновлення платоспроможності містяться не тільки у ст. 53 Цивільного кодексу України, главі 23 Господарського кодексу України та Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», але і в законах України «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про банки і банківську діяльність», «Про кооперацію», «Про фермерське господарство», «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про іпотеку», «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», «Про аудиторську діяльність» та ін., а також у підзаконних нормативно-правових актах центральних органів державної влади);

2) однорідність суспільних відносин (майнових, немайнових, організаційних та ін.), які воно впорядковує (із застосування комплексу заходів щодо відновлення платоспроможності (розпорядження майном, санації, мирової угоди) і задоволення вимог кредиторів або процедури ліквідації банкрута);

3) особливий суб'єктний склад та особливості правового статусу суб'єктів (боржник, кредитори, органи кредиторів (збори, комітет), органи юридичної осо-

їх диференціацію. І вказане спостерігається при дослідженні внутрішньої побудови господарського процесуального права та конкурсного права, а також їх співставлення.

По-друге, після віднесення конкурсного права до підгалузей господарського процесуального права постає питання щодо необхідності прийняття окремого кодифікованого акта, що регулюватиме правовідносини з відновлення платоспроможності (Кодексу України з процедур банкрутства [1]).

З іншого боку, в Україні існують кодекси, які не можуть претендувати на галузевий рівень (наприклад, Кодекс України про надра [8] або Кодекс цивільного захисту України [9] – навряд чи їх прийняття може стати визначальним для визнання групи відповідних правовідносин, які ними регулюються, окремими галузями права). На нашу думку, наявність або відсутність окремого кодексу не є беззаперечною ознакою відокремлення системи норм в окрему галузь або підгалузь права. Проте слід зауважити, що особливості провадження у справах про банкрутство були встановлені законодавцем ще у 1992 р. в окремому законодавчому акті – Законі України «Про банкрутство» (з 2000 р. – Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»). І з часом кількість відмінностей між позовним провадженням та провадженням у справах про банкрутство збільшувалося, розмежовуючи «класичний» господарський процес та особливе провадження. І оскільки встановлені законодавцем відмінності учасників, строків, процедур розгляду справи про банкрутство є обґрунтованими та підтвердженими судовою практикою, то прийняття Кодексу України з процедур банкрутства видається доречним.

Дійсно, О. Ф. Скакун визначає кодифікацію як спосіб (форму) систематизації законодавчих актів, який полягає в їх удосконаленні через зміну *змісту (переробку і узгодження)* юридичних норм, пов'язаних загальним предметом правового регулювання, і об'єднання у новий єдиний нормативно-правовий акт. Іншими словами, кодифікація виражається в підготовці та прийнятті нових актів, у які заносяться узгоджені між собою як норми старих актів, що виправдали себе, так і нові нормативні розпорядження [7, с. 256] (виділено мною – Т.С.).

Таким чином, можна виділити основні ознаки кодифікації:

- а) узгодження норм декількох актів, пов'язаних загальним предметом правового регулювання;
- б) систематизація, усунення протиріч (спосіб систематизації);
- в) прийняття нового акта (Кодексу).

Незважаючи на те, що правове регулювання відновлення платоспроможності неодноразово здійснювалося і пройшло великий шлях від прокредиторського до продебіторського, однак згідно з дослідженням Світового банку «Ведення бізнесу 2018» («Doing Business 2018») Україна за показником «Врегулювання неплатоспроможності» залишається на вкрай низькому 149 місці [10], і головними причинами названо наступні:

- 1) занадто тривала процедура в Україні – 2,9 роки (Східна Європа та Центральна Азія – 2,3 роки; розвинуті країни – 1,7 роки). Краща країна – 0.4 (Ірландія);
- 2) висока вартість процедур банкрутства в Україні – 40,5% від вартості майна боржника (Східна Європа та Центральна Азія – 13,1%; розвинуті країни – 9,1%). Краща країна – 1.00 (Норвегія);

Не є секретом, що забезпеченим кредитором у переважній більшості проваджень у справах про банкрутство виступає банк або інша фінансова установа. Таким чином, Кодекс захищає права фінансових установ, підсилюючи їх захист в процедурі банкрутства, залишаючи інших кредиторів, в тому числі інших суб'єктів господарювання, сам на сам з проблемами, які не завжди якісно вирішені законодавцем. Вказане підтверджує і положення ч. 7 ст. 5 Кодексу, яке ставить інтереси забезпечених кредиторів навіть вище вимог кредиторів, на які не поширюється дія мораторію (вимог поточних кредиторів; на виплату заробітної плати та нарахованих на ці суми страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування; відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян; на виплату авторської винагороди, аліментів): «Господарський суд може обмежити дію мораторію у виняткових випадках, якщо такий мораторій може спричинити втрату предмета застави забезпеченого кредитора» [1] (виділено мною – Т.С.).

Однак, враховуючи кризовий стан вітчизняної економіки, вважаємо недоцільним та передчасним встановлення додаткових гарантій забезпеченим кредиторам порівняно з іншими кредиторами (особливо особами, вимоги яких підпадають під дію мораторію на задоволення вимог кредиторів).

Інститут відновлення платоспроможності створений не тільки для задоволення вимог кредиторів у конкретному провадженні, але й повинен сприяти оздоровленню економіки в цілому. Тому корегування процедури провадження у справах про банкрутство повинно враховувати вказані показники задля ефективного регулювання економічних відносин в державі. Аналізуючи новели Кодексу про банкрутство фізичної особи, зміну положення забезпечених кредиторів та деякі інші, слід дійти висновку, що впровадження даних положень може призвести до перекосів у розвитку економіки України, його стагнації, що є неприпустимим в сучасних умовах.

Висновки. З урахуванням викладеного вище можна зробити наступні висновки.

Прийняття Кодексу України з процедур банкрутства для вдосконалення правового регулювання правових механізмів відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом видається цілком обґрунтованим та своєчасним.

Кодекс України з процедур банкрутства містить низку дискусійних новел, до яких суспільство та суб'єкти господарювання ще не готові. Вказані новели потребують обговорення представниками різних кіл та можливу апробацію у певному (певних) модельних судах до їх впровадження. Тільки таким шляхом можливо отримати виважене правове регулювання в сфері відновлення платоспроможності.

Слід пам'ятати, що на даний час, на жаль, Україна переживає не найкращі часи, і революційні зміни законодавства про банкрутство (впровадження інституту банкрутства фізичних осіб, скасування мінімальних вимог для ініціювання в суді провадження про визнання банкрутом, встановлення додаткових гарантій забезпеченим кредиторам) можуть негативно відбитися на економічному стані нашої держави, дестабілізувати господарський обіг та прискорити падіння економіки, тому їх не можна беззаперечно підтримати.

Список літератури

1. Кодекс України з процедур банкрутства [Електронний ресурс]: Проект Закону України № 8060 від 26.02.2018 р. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63518. – Назва з екрана.
2. Про внесення змін до Закону України «Про банкрутство»: Закон України № 784-XIV від 30.06.1999 р. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 42-43. – Ст. 378.
3. Ющик О. І. Галузі та інститути правової системи (міфи і реальність) / І.О. Ющик. – К. : Оріяни, 2002. – 112 с.
4. Олійник А. Ю. Теорія держави і права: Навч. посібник / А. Ю. Олійник, С. Д. Гусарев, О. Л. Слюсаренко. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 373 с.
5. Теория государства и права: учебник / А. С. Пиголкин, А. Н. Головистикова, Ю. А. Дмитриев; под ред. А. С. Пиголкина, Ю. А. Дмитриева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2011. – 743 с.
6. Стасюк Т. Д. Розробка Кодексу України з процедур банкрутства, як підстава для виокремлення галузі конкурсного права / Т. Д. Стасюк // Збірник тез доповідей студентів, аспірантів та здобувачів – учасників 74-ї звітної конференції Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Секція економічних і правових наук (25–27 квітня 2018 р., м. Одеса) / ред. кол.; відп. ред. А. В. Смітюх. – Одеса : Фенікс, 2018. – С. 431-434.
7. Скаун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / О. Ф. Скаун. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
8. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340.
9. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 34-35. – Ст. 458.
10. Ведення бізнесу 2018 [Електронний ресурс]: Дослідження Світового банку («Doing Business 2018»). – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#resolving-insolvency>. – Назва з екрана.
11. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Електронний ресурс]: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII (редакція станом на 18.10.2018 р.). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/print>. – Назва з екрана.

Стаття надійшла 25.11.2018 р.

Т. В. Степанова, докт. юрид. наук, професор
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра адміністративного і господарського права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

О СООТВЕТСТВИИ КОДЕКСА ПО ПРОЦЕДУРАМ БАНКРОТСТВА ТРЕБОВАНИЯМ К КОДИФИКАЦИИ И СОСТОЯНИЮ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Резюме

В статье проанализированы вопросы соответствия Кодекса Украины по процедурам банкротства, принятого Верховной Радой Украины 18.10.2018 г., требованиям к кодификации и состоянию экономики Украины.

Проанализированы основания и аргументировано признание конкурсного права подотраслью хозяйственного процессуального права. Обоснована целесообразность кодификации конкурсного права.

Проанализирован ряд дискуссионных новелл (например, исключение минимальных обязательных условий для возбуждения дела о банкротстве, внедрение процедуры банкротства физического лица). Предложено осуществить апробацию новелл Кодекса в модельном суде.

Ключевые слова: конкурсное право, банкротство, восстановление платежеспособности, кодификация, Кодекс Украины по процедурам банкротства.

T. V. Stepanova, Doctor of Juridical Sciences, Professor
Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of Administrative and Commercial Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

ON THE COMPLIANCE OF THE CODE ON BANKRUPTCY PROCEDURES TO THE REQUIREMENTS FOR CODIFICATION AND UKRAINE'S ECONOMIC SITUATION

Summary

The article analyzes the issues of compliance of the Code of Ukraine on bankruptcy procedures adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on October 18, 2018, with the requirements for codification and Ukraine's economic situation.

The grounds for recognition of competition law as a branch, sub-branch or institute of economic procedural law are analyzed. As a result the author makes conclusion that competition law is a sub-branch of economic procedural law. The expediency of codification of competition law is substantiated.

A number of controversial rules were investigated (for example revocation of the minimal mandatory conditions for initiating a bankruptcy proceedings of a legal entity; rules on a bankruptcy procedure for an individual). It was proposed to test the rules of new Code in the model court.

Key words: competitive law, bankruptcy, reestablishing of solvency, codification, the Code of Ukraine on bankruptcy procedures.